

ingen seksualitet. Der er topografi og skifter, husgeråd og huse, men intet dagligliv, ingen lugte, fødsel, sygdom og død. Grundlæggende er problemet måske en overdreven kildepositivisme, at hvad der ikke står i kilderne, det behandles ikke. Diskussionen af forbrydelse og straf er først fra 1603, fordi herfra er de første retsprotokoller bevaret. Men derfor har fænomenet vel eksisteret fra 1536, hvor afsnittet begynder. Her kunne forfatteren enten have fabuleret, tænkt sig til det, eller have inddraget materiale fra undersøgelser af andre provinsbyer.

Generelt er der en overvægt af de institutionelle aspekter, som gennemgås dygtigt og grundigt, men læseren får ikke en fornemmelse af, at der i denne periode sker overvældende skift i mentalitet og livsmåde. Nogle formelle problemer må nævnes: Kort, grafer eller illustrationer er på et højt niveau, men ingen af dem er nummererede. Grafen på side 138, bd. 2, mangler navn på x-aksen = årstallene. Man må sige, at det er en lødig og solid byhistorie, omend netop Roskildes omskiftelige historie kunne have fortjent en større sans for det dramatiske og indlevende.

Dan H. Andersen

ERIK GØBEL: De styrede rigerne. Embedsmændene i den dansk-norske civile centraladministration 1660-1814. Odense Universitetsforlag 2000. 270 s., ill. Kr. 250.

Bogen rummer en stort anlagt undersøgelse af det civile embedskorps på Slots-
holmen udsprunget som en art sidegevinst af forfatterens årelange deltagelse i det dansk-norske samarbejde på arkivområdet. I en database indgår oplysninger om i alt 1256 personer, om deres oprindelse, familieforhold, uddannelse, karriereforløb og sluttelige afsked. Det naturlige udgangspunkt har været G.N. Krin-
gelbachs to værker om henholdsvis den civile centraladministration og de civile direktioner og kommissioner m.v. Og så er der hældt supplerende stof på. Ikke på den måde, at der er søgt kompletteret helt ud i det absurde, men litteraturlisten viser, at der sandelig er gennemgået en betydelig mængde personalhistoriske værker. For en sikkerheds skyld skal noteres, at det underordnede, privat ansatte personale, som ikke var »rigtige« embedsmænd, selvfølgelig ikke er kommet med med mindre de senere avancerede og således alligevel endte blandt de 1256.

Efter endt materialeindsamling er der på grundlag af databasen krydstabuleret i lange baner – hele 75 tabeller er det blevet til. Når – eller hvis – man læser bogen ud i ét stræk, kan det godt forekomme at være lidt af et tilfælde af *tabelitis*, fordi et par ekstra operationer på tastaturet med så stor lethed har kunnet fremtrylle nok en tabel. Men nu står de der, og læseren kan da vælge den udvej at gå ind via den informative indholdsfortegnelse og udvælge sig et emne, det være sig *Nationalitet*, *Familieskab*, *nepotisme*, *protektion* eller *Afskedsårsager*. Og så vil man med garanti nyde de mange eksempler som myldrer frem mellem tabellerne. Her er der meget morsomt stof og små skæve iagttagelser, hvoraf ikke alle dog følges op. Hvorfor sad der i 1814 så mange nordmænd i Generalpostdirektionen? Svaret kan ikke – som det burde – findes i afsnittet om protektion og nepotisme, selv om forfatteren side 49 er godt på sporet i sin omtale af brødrene Vogt, to nordmænd, som alligevel vendte tilbage til deres fædreland for at fortsætte karrieren dér. Og sådan kan læseren hen ad vejen gøre sig sine egne små iagttagelser ud fra specialkendskab til denne eller hin af de her behandlede 1256 embedsmænd.

Blot for en ordens skyld: Side 15 sidste linie ses en lapsus. Ordet forordning erstatter pludselig på forunderligste vis ordet rescript med nogen forvirring til følge.

Anders Monrad Møller

JØRGEN HEIN: Menneske, maske, majestæt. Kongelige portrætter i voks. Rosenborg 2000. 111 s., ill.

Et udstillingskatalog som dette er enhver billedredaktørs fryd. Man får en indsigtfuld redegørelse for voksportrættets historie, effigier i voks af levende eller døde helt tilbage fra antikken, og det munder ud i en introduktion til det, der er bevaret i danske samlinger, 47 af de i alt henved 300 genstande, som kan påvises at have været i kongehusets eje. For tre fjerdedele vedkommende er det bevarede portrætter – den danske kongerække illustreres fra Christian IV med begge øjne intakt til Frederik VI.s spidsnæsede dronning Marie. I mange tilfælde gav modellørens udgangspunkt, en livs- eller dødsmaske, et resultat, som kunne være temmelig krast realistisk.

Samtlige de 47 bevarede stykker er gengivet og omhyggeligt anoteret i kataloget, hvor der tillige er suppleret med gengivelser af relevante malerier og tegninger, som det eksempelvis ses i forbindelse med voksbusterne af kronprins Frederik (VI) og hans legekammerat.

I forordet takkes talrige institutioner. Læserens eftertanke går tillige til det omfattende arkivarbejde, som forfatterens henvisninger bærer præg af. Efter alt at dømme har kunsthistorikere fået alt, hvad de kunne ønske sig. Og på en almindelig historiker virker dette i egentligste forstand forbilledligt, idet man her får redegjort for en hel bestand af flere ikke så »slidte« illustrationsmuligheder. Alene det giver kataloget en værdi, der rækker langt ud over den aktuelle anledning i form af en særudstilling.

Anders Monrad Møller

THOMAS MUNCK: The Enlightenment. A Comparative Social History 1721-1794. Arnold Publishers/Oxford University Press 2000. xii + 249 s.

Allerede titlen udsender signaler om en usædvanlig bog. Oplysningstiden forbinder vi jo ikke umiddelbart med socialhistorie. Hvad menes der med komparativ? Og hvad periodiserer årstallene 1721 og 1794?

Alt dette giver bogen hurtigt svar på. Dens hovedmål er at undersøge, hvorvidt oplysningstidens tanker udelukkende var at finde i et snævert intellektuelt overklasse miljø, eller om der også var tale om en spredning af tidens tanker i bredere og mindre uddannede sociale lag. Det komparative refererer til et ønske om især at fokusere på de tre store bysamfund: London, Paris og Hamburg. Og de to årstal indrammer det lyse 1700-tal: fra 1721, hvor Europa er faldet til ro efter Den spanske Arvefølgekrig og hvor Montesquieu udsender sine samfundskritiske *Lettres persanes*, og til 1794, hvor Den store Revolution efter forfatterens mening kapper de sidste fortøjninger til *les lumières* og tager en radikalt ny retning.

Forfatteren er den danskfødte Senior Lecturer i historie ved universitetet i Glasgow, Thomas Munck, hvis engelske disputats *The Peasantry and the Early Absolute Monarchy in Denmark 1660-1708* fra 1979 er anmeldt i dette tidsskrift